

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

№51
(19241)

2019 чылдың
май 14
вторник

Хүннүн үнери — 04:21
Ажары — 20:32
Хүн дурту — 16:11

Садар өртээ хостуг 12+

Май 9-туң байырлыг чыскаалындан

ЧУРТТУҢ МААДЫРЛАРЫ ТӨӨГҮДЕ УТТУНДУРБАС!

• Репортаж

Май 9. Арат шөлү. Улуг Тиилелгениң чыскаал тураскааткан байырлыг аал. Эртенгениң 10 шак.

Байырлал хүнүндө хоорайның чурт-чону эртежик-ле идепкейли-биле алып тур. Тайбың амыдыралды чаалап Ада-чурттуң Улуг дайынының хоорайын, тылдың ишчилерин шөлдүң үндө хүндүлүг олуттарже чалапты. Байырлыг чыскаалды четтикпейн манаан чей-аъдын шөлдө дурт-сыны согун эриглер, чаңгыс аай хептиг кадеттер, кытылар, аныяк армейжилер болгаш чылдарының ырылары сагыш-сеткөдүрүп, өөрүшкүлүг бодалдарны хайныктырып тур.

Чон мурнунда чылдарга деңнээрге, ылгалдыг болгаш онзагай чыскаал дээрзин чыылган чон бот-бот аразында чугаалажып турлар. Чылда 55-ки тускай мото-адыгжы бригаданың тук тудукчуларының Россияның Тываның болгаш тугунуң хоолгазын киискидип соонда, байырлыг чыскаал эгелек тудукчуларының бөлүүн хайгыыл ынгиниң дузалакчызы лейтенант Декевич башкарган.

Чылда Кызылдың гарнизон начальниң автомашиназы көстүп келди. Байырлыг чыскаалды 55-ки тускай мото-адыгжы (даг) бригаданың командири Рамиль Ибатуллин хүлээп Киржикчилер чыскаалга белениниң үндө шериг-политиктиг ажил тала-пке командирниң оралакчызы подполковник Евгений Шульженко дыңнаткан. Ийи автомашина колонналарны алып калдып эрти. Полковник Рамиль

Ибатуллин чыскаалдың киржикчилеринге, Президентиниң Кызыл хоорайда кадет училищениң кижизиттиричилеринге, Кызыл хоорайда кадеттер корпусунуң курсантыларына, Бүгү-российжи «Юнармия» шериг-патриотчу шимчээшкининиң киржикчилеринге байыр чедирерге, үш катап «Ура!» деп кыйгы-биле хүлээп алды.

Кызылдың гарнизон начальниги полковник Рамиль Ибатуллин Тываның

Баштыңы Шолбан Кара-оолга Кызылдың гарнизон шериглери Улуг Тиилелгениң 74 чылынга тураскааткан байырлыг чыскаалга беленин илеткеди.

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннарына, тылдың ажил-ишчилеринге болгаш республиканың чурттакчы чонунга байыр чедирген.

(Уланчызы 3-кү арында).

Хүннүн медээлери

ТУРАСКААЛ САМБЫРАДА — ХОМУШКУ ЧҮРГҮЙ-ООЛ

Май 8-те Кызыл хоорайның Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Намгаевич Чүргүй-оолдун адын эдилээн кудумчунуң эгези болур бажында аскан тураскаал самбыраның байырлыг ажыдышкыны болган. Аңаа дайын киржикчизи Георгий Абросимов, хоорай чагыргазындан удуртукчулар болгаш кудумчунуң чурттакчылары база Кызылдың Х.Чүргүй-оол аттыг дугаары 16 лицейиниң элээди шеригжилери, башкылар киришкен.

САЙГАРЛЫКЧЫ ЧОРУКТУ ДЕТКИИР

РФ-тиң Чазааның Даргазы Дмитрий Медведев Тывага «Биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чорукту база хууда сайгарлыкчыларны деткири» деп национал телевилел езугаар көдээ суурларда фермер ажил-агыйлыгларны деткири-биле бюджеттер аразындан трансферт 198,3 сая рубльди хувааган. Ол акша-түң — 2019, 2020, 2021 чылдар дургузунда шижээттинер.

СЕРГЕЙ ШОЙГУ ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАН

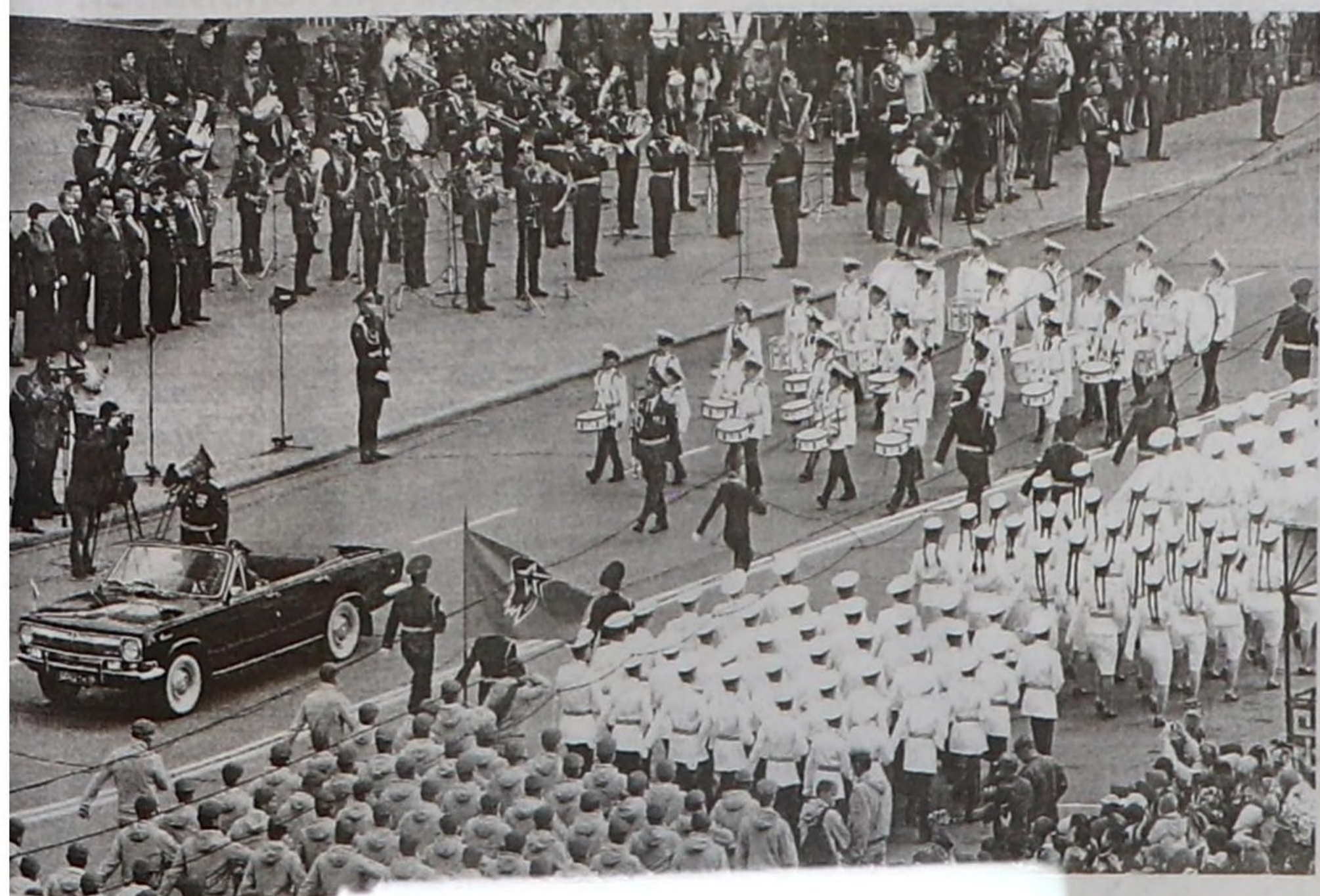
Бүгү-россия чергелиг «Чаа сылдыс» деп ыраажылар телемөөрейиниң кол шаңналының эдилекчилери «Айыжы угбашкылар» Россияның камгалал эргелелиниң Национал төвү Артиумга гала-концертке киришкен. Оларга оң кол шаңналын РФ-тиң Камгалал сайыды, Россияның Маадыры Сергей Шойгу тывыскан.

ЧУМА ААРЫЫН ТАРАТПАС ДЭЭШ

Бо хүннерде Россия — Моол кызыгаарында «Хандагайты», «Цаган-Тологой», «Шара-Нуур» каайлы черлериниң эрттирилге пунктуларында санитар-карантин постулары доктаамал ажилдап турар. ТР-де Россияның хереглекчилер хайгааралының эргелелиниң эпидемиология албаны 24 шак дургузунда хыналданы доктаамал чорудуп турар. Кызыгаар эрткен чорумалдарның кадыының байдалын болгаш оларның машина-балгадын тускай херекселдер-биле шыңгы хынап турар. ТР-ниң Чазаа республика девискээриниң санитарлыг камгалалына хамаарышкан комплекстиг планын доктааткан.

ЧИИК АТЛЕТКАГА ЭСТАФЕТА

Май 18-те «Тываның 5 чылы» стадионга Тиилелгениң 74 чыл оюнга тураскааткан чиик атлетикага эстафета болуп эртер. Киржикчилериниң бүрүткелин 9-тан 10 шакка чедир чорудар. Маргылдаа 11 шакта эгелээр.

Чазак Даргазы социал
четкилерде

ПАРТИЯНЫҢ ШЫНАРЫН ЧИДИРБЕС

Эрткен хуннерде Тыва Республикада «Чаңгыс демниг Россия» партиязының девискээр салбырының ниити хуралы болуп эрткен. Аңаа Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол партия кежигүннери-биле ижин-карачок чугаалашкан. Чамдык кежигүннер бар-ла күжү-биле ажилдап турда, чамдыктары олардан чүктенип алган, огулуг кылган ажылы чок-даа болза, көскүлөңнээр улус бар дээрзин Шолбан Кара-оол шүгүмчүлээн. Ол дугайында социал четкилерде бодунуң блогунга база бижээн:

«Чажырбас мен. Политика-да доктаамал билээн сывыр-ныпкан, карак кызыл ажилдап турарларның аразында анаа-ла «пассажир» болуп чоруурлар база бар. Ийги категорияга хамааржыр кижилер боттарының ажил-иш талазы-биле өзүлдээн улуг-ла күжеништин чокка, өскелерниң дузазы-биле чедип ап турар. Ындыг болбас ужурулуг.

Бистиң, «Чаңгыс демниг Россияның» чылдан чылче тиилекчи партия деп чедип алган алдар-адын улам сайзырадыр ужурулуг бис! Партияның эки талалыг чедип алдыгын хундүткел амыдыралчы төлөвилелдерниң, чингине кылып чоруткан ажил-агыйның болгаш хоойлуларның ачызында чедип алдыгын! Ол-ла бүгүн ам-даа күжеништин уламчылаарда, чаа үениң негелдезинге

дүүштүр, чон-биле улам чоок ажилдаар дизе, амгы үениң харылзаа коммуникациязын таварыштыр чорудары чугула. Чоннун үзел-бодалыг дүүштүр дарый киржилгелиг, кижизиг болгаш дузааргак, сагыш чоаачал болур ужурулуг бис. Ынчангаш бо үеде «пассажирлер» болуп алгаш, улус артынга чаштынып, улуг политиктер болуп чоруур кижилерниң үези эвес-тир. Шупту шынныг, демниг чонувус дээш ажилдаары — кол сорулга. Бистиң аравыста мындыг чидиг чугаа — партиявыстың шынчы херээнге ажыктыг деп бодаар мен. Бис бодувуска шыңгыы негелделиг болуп, партиявыстың шынарын чидирбес бис. Майның 26-да болуп эртер партиявыстың иштинге баш бурунгаар соңгулдалар хунунге белеткел ажилдарын баш бурунгаар эгелээнвис бо».

МАЙ БАЙЫРЛАЛДАРЫНГА 84700 КИЖИ КИРИШКЕН

Тываның Чазаанга аппарат уралынга май байырлаларының канчаар эрткенин үнөп чугаалашкан. Ниитизиле республика девискээринин 380 культура-массалыг хем-

бүгү кожууннарынга бедик хей-аът көдүрлүүшкүннүг эрткелээн. Кызыл хоорайга шериг парадтың көрүштүүн болгаш ниити шынарының чылдан чылче экижип ораын демдеглээн.

КОЛ БУРУУ – КИЖИЛЕРДЕ

Россия Федерациязының Онза байдалдар яамызының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң харысалгалыг ажилдакчылары, ТР-ниң Бойдус курлавырлары болгаш экология сайыдының оралакчызы Темир Сарыг-Хаа, Тываның гидрометеорология болгаш долгандыр хүрээлелиниң мониторинг төвүнүн гидрохандырылга килдизинин инженери Ольга Фокина, РФ-тиң ТР талазы-биле Иштики херектер яамызының оперативтиг бөлүүнүн улуг инспектору, полицияның майору Орлан Ооржак, РФ-тиң Онза байдалдар яамызының ТР талазы-биле эргелелиниң истелге болгаш административтиг практика бөлүүнүн начальниги, иштики албаннның капитаны Юрий Тарыма республиканың массалыг информация чепсектеринин ажилдакчылары-биле парлалга конференциязын май 8-те эрттирип, республиканың девискээринде хып турар өрттер-биле демисел болгаш от айыыл-халавын болдурбас талазы-биле чорудуп турар ажил-херээниң дугайында журналистерге чугаалап берип, оларның айтырыгларынга харыылааннар.

ТР-ниң Бойдус курлавырлары болгаш экология сайыдының оралакчызы Темир Сарыг-Хааның чугаалааны-биле алырга, агаар-бойдустунчаскы үезинде республиканың девискээринде өрттер хуннун изиг херелдеринден хып үнүп кээр хире эвес, а өрттерниң болуп турар кол чылдагааны — кижилерниң от-биле оваарымча чогу.

Өрттерниң өөскүп үнерин болдурбас, кижилерни арга-арыглыг девискээрлерге чөлүг чылдагааннар чокка кирибес дээш, арга-арыгже оруктарга 8 постуларны тургускан. Кожууннарың болгаш сумуларның чагыргаларының, ИХЯ-ның болгаш ОБЯ-ның деткимчези-биле көжүп чоруур 3 постуларның ажилын организастаан. Арга-арыгже кирип, аңаа оваарымчалыг болур чурумну үрөп, өрттерниң хып үнеринге буруулуг болган кижилерни илередип тывар 10 патрульдарны тургускан. Өрттер хып үнеринге буруулуг кижилерни тодарадып тыпкаш, 28 административтиг протоколду оларга хамаарыштыр тургускан. Мындыг хемчеглерни ОБЯ-ның, ИХЯ-ның, тус черлерниң эрге-чагырга ажилдакчылары баш бурунгаар ап чорудуп турза-даа, чамдык кижилер от-биле оваарымча чок болуп, өрттерниң хып үнеринге

буруулуг болганнар. Оларның шуптузун илередип тывары берге, ынчалза-даа буруулуглары хойлу езугаар харысалгага онаар ажил чоруп турар.

Өрттерни өжүреринге 216 кижиге саннаг күш белең. Оларның 72-зи «Арга-арыг камгалалының ужура-чүүл баазызының» ажилдакчылары. Өрт хып үнген черлерге олар дүрген чедип, от айыыл-халавын өжүрер хемчеглерде эрес-дидим кирип турар.

Сумуларда эки турачы дружиналар база өртке удур хемчеглерге кирип, ажилдап турарлар. Ынчалза-даа оларның кежигүннерин улуг эвес өрттер-биле демиселге хаара тудуп келген. Улуг өрттер болу берген таварылгада тускай белеткелдиг профессионал өртчүлери

кириштирер.

Эңылаңгыя сизген шөлдерде эрткен чылгы кургак сизгенни өрттөткөн чылдак биле от-көс улуг өрттерге чип үнген. Бо чазын хову сизген болгаш тараа шөлдер 58 өрт болган. Чижээлээп апрель 24-те ховуларга 4 өөскүп үнген.

Парлалга конференциязын май 8-тиң соңу республикада өрт айылы талазы-биле байдал чамаланган. Май 9-та 1 200 га черге а-арыгга 3 өрт болган. Чер берге, тайга-таскыл, кадыр-

черлерде өрт болуп турар болгаш, от халавы-биле демисел берге болган. Өртчүлериң шудургу чоруунун түңнелин оларның бирээзин өжүргөн.

2019 чылдың май 12-де байдал-биле алырга, Тывада 1 черде арга-арыгның 2 хып турган. Онза байдал яамызының баш бурунгаар дээлери-биле алырга, чоо үеде республиканың девискээринге чамдык черлерге бичаьстаар-даа болза, ниитизиле хадып-шуурганнап болу. Ынчангаш чурттагыч чонга ховуларга, оът-сиген болгаш шөлдеринге кургак сизген, дачаларга, бажыңнар чамдык бок өрттөтпезин Онза байдал эргелели сагындырып турар.

Шаңгыр-оол МОҢГУ

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ
ТӨЛӨВИЛЕР ОФИЗИ

Бичии бөлүктөргө
өөредир

Чүгле оюн методи-
казындан аңгыда
психологтуг мето-
дика езугаар автор-
луг программа-биле
өөредир

Ойнап эгелээш, үш
көшкөш, ударының
355 аргазын
болгаш ийи көшкөш,
ударының 8 аргазын

«Амгы үениң школазы» регионалдыг төлевилел

Теория кырында хөл-
шыдыраазының эң
узун бир салыышкыны
(партия) 5 949
көжүглүг

Көдээ черлерде
20 өөредилге
организация-
зында

Хөл-шыдыраазының
баштайгы дөрт
көжүглери
318 979 564 000
янзы аргалыг

Май 9-тун байырлыг чыскаалындан

ЧУРТТУҢ МААДЫРЛАРЫ ТӨӨГҮДЕ УТТУНДУРБАС!

(Төнчүзү.

Эгези 1-ги арында).

«Чыл келген тудум гитлержи ашизмден чүглө Төрзэн чуртту ес, а делегейни камгалаан стакчы чонувустун өндүр маарлыг чоруун долузу-биле илдер сөстөрүни тывары берге ар чыдар. Үрде манаан Тиелге хунун чоокшуладыр дээш, а-сая кижилер амы-тынын рген. Оларның аразында Азия үнде республикадан коргуш дайынчылар, тыва эки туулар, танкистер, летчиктер, пдаттар, офицерлер бар. арның ат-сывын Ада-чурттуң дайынының чылдар бижил-инче мөңгези-биле кириген. Ыдыктыг дайынга ТАР ССРЭ-баштайгы эвилелчизи дашы күрүне кылдыр кирип тээш, Тиеллени совет чон-хөй националдыг өг-бүленин составына байырлаан. тин ада-өгбелеривис на-т өлүм машинасын чуура каш, тиелекчи чурт деп ар эргени чаалап берген. Бо ни кым-даа бистен хунаап (авас. Ыдыктыг дайынның кижилеринин мурнунга-дидим чоруунун төөгүзүн, екчилер салгалының сет-соруунун күжүн болгаш ин чылдарның шынын бүгү үвүс-биле камгалаарын ыраглап тур бис.

байырлыг чыскаалдың ча-киржикчилери — Улуг тиелгенин салгалы болур. ерниң холуңарда бистиң ублуканын, чурттувустун р үези. Бистиң Ада-чур-стун балалбас дайынчы ры силерни чаа маадырлыг тарже сорук кириер болзун. рес-дидим фронтучулар аш тылдың ишчилери! Бо Элүм чок полктун одуруун-лерниң-биле кады тулчул ан дайынчы эштеринерниң старын оларның салгал-тудуп алган эртип турар. лоннада бистиң дайын-маадырларывыстың ду-нда дириг болгаш мөңгө ышкынывыс-тыр. Бүгү ң акциязы оларның маа-ыг чоруу өлүм чок дээрзин ткаан.

ыгы маадырларга алдар ш мактал, дайын шөлүнгө н салганнарга база дайын-эл чанып келгеш, бо хунге чурттавааннарга мөңгө ы! — деп, Чазак Даргазы пады. лковник Рамиль Иба-ин Россияның Маады-амгалал сайыды Сергей нуң Тиелге хуну-биле чедирген дужаалын ном-соонда, бирги колоннага дентиниң Кызыл хоорай-дет училищезиниң под-вниги Мерген Салчактын лгазы-биле барабанчы-заводу эрти. Дараазында камгалал сайыды Сергей нуң дужаалы-биле хевир-ген Кызылда 55-ки тускай ыдыгжы (даг) бригаданын лери марштап эртип тур. ылда Бүгү-делегейниң жи оюннарының «Шериг

авточарыш-2018» маргылдаа-зынга Россияның командазы тиелзэн. Бистиң шериглеривис команданың составынче кирип, чедишкенин киришкен. Бо хун чыскаалда 245-ки аңгы демир-орук батальонунун шериглери бир дугаар марштап турар.

Оларның соондан Россияның федералдыг айыыл чок чорук чер албанының Тыва Республи-када Кызыгаар эргелелин, ТР-ниң Иштики херектер яамы-зының, Россияның кеземче күүселдезиниң федералдыг албанының, РФ-тиң Онза бай-далдар яамызының, РФ-тиң Суд приставтарының Тыва-да эргелелдериниң ажилдак-чылары, Тываның күрүне уни-верситетиниң шериг өөр-дилге төвүнүн курсантылары, Россияның Маадыры, Армия ге-нералы чаңгыс чер-чурттууус Сергей Шойгунун эгелээшкени-биле 2014 чылда ажиттыган Президентиниң Кызыл хоорайда кадет училищезиниң кижиз-дикчилери (оларның аразын-да баштайгы доозукчулары), Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оолдун эгелээшкени-биле тургустунган Кызыл хоорайда кадет корпусун курсантыла-ры болгаш аныяк армейжилер шериг ырларына үдетпишаан, марштап эртип тур. Чалыс киржикчилерниң аразында да-йын хоочуннарының, тыва эки турачыларның салгалдары база бар.

Кызылда 55-ки тускай мо-то-адыгжы (даг) бригаданың айттыг-транспорт ротаның взводу чыскаалга бир дугаар кирип турары бо. Россияның Чепсектиг Күштериниң соста-вында чүглө ийи ыңдыг рота бар. Ротаның шериглери Моолга эртер делегейниң бүгү-армейжи оюннарына (АрМИ-2019) кир-жир. Бо чылын ооң програм-мазынче «Айттыг марафон» (АРАВТ) деп чаданы база кири-ген. Айттыг шериглерниң колон-назын көөрге, чараш болгаш чоргааранчыг болду!

Дараазында мото-адыгжы (даг) бригаданың шериг бол-гаш тускай дайынчы маши-на-техника колонназы эрти. Совет үениң шериг техниказы, мотоцикл башкарыкчылары (байкерлер) болгаш авиация

эскадрильязының көргүзүг ужу-дуушкуннары улуг сонуралды оттурган. 1970 чылдарда Со-вет Армияның кол командиржи транспорту «УАЗ-469» марка-лыг автомобили, 1945 чылда Кенигсберг, Берлинни хостаар тулчуушкуннарга кирип турган «ГАЗ 67Б» автомобили дээш өске-даа транспорт халдып эрти.

«Азияның көшкүн чону» мотоциклун кижигүннери Улуг Тиеллениң 72 чылдаанынга, Совет Эвилелин Маадыры чаңгыс чер-чурттууус Михаил Артемьевич Бухтуевтиң чырык адынга тураскааткан «Огненный таран» деп делегей чергелиг мотоцикарышка киришкен. Мо-тоцикл башкарыкчылары Улуг дайынның хоочуннары, тылдың ишчилериниң баарына доктаап, оларга хундүткелдин демдээ болур кызыл гвоздикаларны сундулар.

Тиеллениң чыскаалына-га агаар кезээ база бир ду-гаар киришкен. Бо чылдың март 1-де тургустунган кат-тышкан авиация эскадрильязы көргүзүлгүг ужудуушкуннары кылган. Кызылдың ак-көк дээр-инге МИ-8 десант-транспорт вертолеттары база АН-26 ше-риг-транспорт самолету ужуп эртерге, Арат шөлүнгө чон холун чайып, өөрүшкүзүн чажырба-дылар. Чыылган чон «Урааа!» деп дыңзыг катап-катап алгыр-жып, холун чайып үдеп турар. Эскадрильяның командири под-полковник Зафар Пиров.

Дараазында Кызылда 55-ки тускай мото-адыгжы (даг)

бригаданың шериг хай-гылының солдаттарының дайынчы көргүзүү эгелзэн. Автоматтарның даажы чаң-гыланып, октар чаштап турда, шериглер хып турар тууйбуларны, калбак ман-зыларны холу-биле буза шанчып, дайынчы аргалар-ны көргүскен, суглуг шилди база буза тепкен, террорис-терни туткан...

Дайынчы машина-тех-ника баштаан колонна, самолет, вертолеттар кы-рындан ужуп эртерге би-чии оолдар улуг сонуур-гал-биле үдеп көрүп бот-боттарының аразында: «Өзүп келгеш солдаттар, офицерлер, летчиктер бо-лур бис» — деп, чугаала-жып турлар.

Найысылалдың төп шөлүнгө Расул Гамзатовтун «Журавли» деп ырызыдыңналып келирге, «Өлүм чок полк» деп бүгү Россияда чарлаан акцияның адаа-биле дайын хоочуннарының, тыва эки ту-рачыларның салгалдары, ажи-төлү, уйнуктары, дөргүл-терели кырган-ачалары, кырган-аваларының чуруктарын бедик тудуп алган чоргаар эртип тур. Чыылганнарның сагыш-сеткили ала-чайгаар көдүрлүп, бир шак дургузунда-даа болза, шериг делегейинче «шымнып» кире бергени-биле демей.

Тыва бо акцияга 2013 чылда катчып, чүглө Кызылга чыскаа-лып турган. Амгы үеде «Өлүм чок полк» акцияны республиканың кожууннарына демдеглээри чаагай чаңчыл болу берген. Эрткен чылын Тывага 5000 ажи-г фронтчуларның салгалдары өгбелерниң чуруктарын тудуп алгаш киришкен. Тыва Арат Республикадан 3300 ажи-г со-вет хамааты болгаш 230 тыва эки турачы фронтуче аъттанган. Эң хөй санныг киржикчилер-лиг колонна — «Өлүм чок полктун»

Георгий Тимофеевич Огнев.

одурунда фронтчуларның чу-руктары — Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннарының, тылдың ишчилериниң сагыш-сеткилинге хөй-ле сактыш-кыннары оттурганы чугаажок. Оларның чамдызы карааның чажын чодуп, өскөлери туруп келгеш, алдар-хундүзүн илере-дип турдулар. Чыылган чонун: «Тиелге дээш четтирдивис!», «Маадырларны кажан-даа ут-пас бис!», «Чоргаарланып тур бис!», «Кезээ мөңгөде бистиң чүрекеривиске артар силер!» дээн чылыг сөстери соксаал чок дыңналып турду.

Томск чурттуг журналист Сергей Лапенков — бистиң үениң маадыры. Ол «Өлүм чок полк» деп төлевилелдин автору. Ооң ачызында Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери кезээ мөңгөде дириг артар. Тиелге хунунде «Өлүм чок полк» деп акцияның чыскаалы Россияның 10 ажи-г сая чурттакчыларын демнештирип, хаара туткан. Бо чылын укацияны бөмбүрзектиң 110 даштыкы күрүнелери дет-кзэн.

ТР-ниң Чазаның айттыг үрер-хөгжүм оркестриниң көргүзүү-биле байырлыг чыскаал доозулду. Арат шөлүнгө байыр-лал Тываның уран чүүлүнүн тергиннериниң концерти-биле уламчылаан.

Байырлыг чыскаал соонда Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Георгий Тимофеевич Огнев-биле ужураштым:

— Бо хунгү байырлыг чыс-каалды улуг сонуургал-биле көрдүм. Айттыг шериглерни көөрге, чоргааранчыг-ла болду. Агаар кезээниң ужуп эрткенин база сонуургадым. Фронтуче 17 харлыымда аъттанып-кан мен. Мээң кезээм Ыраккы Чөөн чүкке турган. Ол коргун-чуг чылдарда чүнү көрбедим дээр. Дайын шөлүнгө эжин чи-дирери эң-не аар, ажи-г човулаң. Дайызыннарны чылча шавар тулчуушкуннарның бирээзинге оң талаккы караамче балыглат-кан мен. Улуг Тиеллени дайын шөлүнгө уткудум — деп, фронтуче сактып чугаалады.

Чылдар эрткен тудум, дайын-чааның чаңгызы ырап, 1940-1945 чылдарда Ада-чурт дайынының киржикчилериниң саны эвээжеп турар. Ынчангаш фронтучуларга хун бүрүде хундүткелди болгаш кичээнгейни сагыш-сеткилдин ханызындан илередири, бистиң дорт хүлээлгевис.

Шончалай ХОВАЛЫГ.
Виталий ШАЙФУЛИНИН
тырттырган чуруктары.

**ТЫВА ЧУРТУМ САЙЗЫРАП,
ТЫВА ЧОНУМ ЭКИ ЧУРТТАЗЫН!**

Май 12-дө Бай-Тайганың бажында, далай денгелинден 3 муң 126 метр бедикте турар ыдыктыг Улуг Овааны дагыыр езулал болуп эрткен. Аңаа чүгле бай-тайгажылар эвес, а республиканың бүгү булуңнарындан үш муң ажыг эр хиндиктиг чон чыгып, бодунуң хей-аьдын ам-даа бедик кииксидип, ачы-буянын улгаттырып, ажыл-херээ сайзырап, аал-оранынга ааскежикти, кадыкшылды, ыдыктыг чер-чуртувуска бүгү-лө чүве айлажып, чорук-херээ чогуп чоруурун Улуг Оваадан дилеп, чалбарыгларны кылган. Аңаа Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол база киришкен. Ол дугайында интернетке мынчаар бижээн:

«Бо удаада 13 дугаар чыл Бай-Тайганың оваазын дагыыр езулалды кылдывыс. Кол утка мээң чүдүлгелиг, чүдүлгө чоғумда звес, а өгбелерниң сагып чораан езулалын улам чылаарында. Бис, тывалар, ынчаар кижизиттинген бис, черчуртувусту, арттар-сыннарын, хемнер-хөлдөрин, суг баштары-аржааннарын дириг кылдыр хүлээп, чылдың-на арамайлап, дагып чоруур. Чижээ, Бай-Тайга оваазы Тывада база бир бедик черлерниң бирээзи, ону 105 чыл бурунгаар дагып эгелээн деп турар. Ынчалз-даа бистин өгбелеривис оон-даа мурнунда дагып чораан чадавас. Мындыг чаагай езу-чаңчылдарывысты уламчылап, чер-чуртувустун эзлеринге чалбарып чоруурувус дээрге чон мурнунда эргедужаал эдилээн кижилерниң хүлээлгези-дир. Кижү бүрүзүнүн чүдүлгези бодунун сеткилиниң ханызында. Бодум хумда бо дагылгага киришкенимге өөрүп, Ыдыктыг Бай-Тайганың эзлеринден ТЫВА ЧУРТУМ САЙЗЫ-РАП, ЧОНУМНУҢ амыдырал-чуртталгазы моон-даа соңгаар эжижиниң дээш, чалбарыгларны кылдым.

Чаңгыс чер-чурттугларым,
сиперге дамчыдарым болза,
парламентиже дилег киир-
дим. Удуртукчу кижі бүрүзүңге
Тываның Ыдыктыг бедиктерин
дагыр эзулалдарже баары дорт

хүлээлге болур кылдыр хоойлу
хүлээп алыры негеттинип кел-
ген. Ол ышкаш дагылга езула-
лын кажан, канчаар, кымнарның
киржилгези-биле кылырын база
чурумчутканы дээр. Тываның
удуртукчулары Тываның 5 бе-
дикте Ыдыктарыга чону дээш,
чурттуң сайзыралы дээш чалба-
рыгларны кылып чорууру албан
деп бодаар мен. Өгбелеривистиң
чүдүлгезинче эглири дээрге,
үлге иштики делегей звес, а
камгалап турар болгаш чүдүп-
тейлээринче хүлээндирип турар
чүдүлге объектилери база ха-
мааржыр. Ынчангаш чүдүлгеге
камаарышкан тудугларны саа-
датпайн кылыр ужурлуг бис.
Күрүне болгаш чүдүлге шагда-
а аңгыланы берген болганда,
чүдүлге объектилериниң тудуун-
е акша-түң тывары чеже-даа
арын болза, ону кылыры бистиң
үлээлгевис.

Хүрээ тудары дээрge хову
кежери звес-ле болгай. Ону кы-
лып, тудуп турар улустун келир
үеде салгалдарынга болгаш
боттарының кармазынга эки сал-
дарлыг болуру билдингир. Бай-
Тайга кырында субурган чонга
кончуг улуг сүзүктү берип тура-
рынга, ооң тудуунга бичин-даа
болза киржилгели болганымга
өөрүп чор мен. Ынчалза-даа бо-
чүдүлге тудуглары чоннуу деп
санаттынар ужурлуг. Мындыг та-
варылгада, мону мен туттурган

мен, бо мзэн аймаамның, мзэн өг-бүлемнің субурганы дзэн чижектиг чүүлдер шуут турбас болза эки. Ол шын эвес. Чүге дээрге чүдүлгениң объектилеринге чалбарып, чүдүп келген чон бүгү амылыгларга экини күзээр болгай.

Шаандан тура ада-өгбелери-
вис, тыва чон, дириг бойдуска
кончуг хумагалыг чоран. Ын-
чангаш саглаңнадыр өзүп турар
ыяштарга кадактар, хей-аът тук-
тарын баглавазын, арга-эзимге
от кывыспазын дилээр-дир мен.
Чүге дээрге чер-чуртувустун
келир үези чүгле бистен хамаар-

жып турар ышкажыл.

Бичангаш Ыдыктыг Бай
Тайгада Улуг Оваага кылган
чалбарыгларывыс бүгү Тывага
күштүү-биле тарай бээр чүве.
Мен ону билип, дыка үнелеп,
угаап-билип чоруур мен.

Тывавыс улам-на сайзыра-
зын, хай-бачыттан камгалалды
бээрин, тыва чонну мөөңнөп
каттыштыраынг дуза кадарын
дилеп, тайга-таңды эзлеринге
чалбарып тейлээн мен чонум.
Күзелдериңер бүдүп, орууңар
кезээде ак болурун күзөдөм,
чаңгыс чер-чурттугларым! Аас-
кежиктиг болуңар!»

"Шериг ра
— Тыва

Бүгү-армейжи "Ш
ли" конкурстун түн
зынга Барыын, Му
болгаш Чөөн шериг
дан, Сонгу шериг-да
тан, Агаар-десант ше
ден, Россия Федера
Камгалал яамызын
мобиль баазында
куяктанк албанын
специалистер белет
өөредилге төвүндөн
Федерациязынын Н
гвардиязынын Тус
териал-техниктиг хан,
полугундан болгаш Ф
дыг албанындан ш
команда киржир.

Конкурс үзінде да
да хемчеглер болур:

Май 19-та 10.00 и
конкурстун байырлы
дышыкыны;

Май 20-де 08.00 ч
Танды кожууннун девис
де Бай-Хаак суурнун ч
"Хууда чарыш" конкурст
ги чадазын эрттирер;

Май 22-де 08.00
— Кызыл кожууннун де
ринде Сукпак суурнунч
“Чаржып эртер” конк
бирги чадазы эгелээр;

Май 23-те 10.00
– бригаданың полиго
девискээринге, Кара
суурнуң чоогунга "Кара
конкурстун үшкү чадазы
тирер;

Май 24-те 08.00 шакта
зыл кожууннун девискээр,
хөмүр-даш уургайынын
гунга "Командалар араз-
чарыш" конкурстун де-
чадазы.

Команда бүрүзүнүн тавынга беш экипаж үш категорияның автомобильди биле кирер:

«Куюктыг автомобиль
4x4» "ГАЗ-233115" «Тигр»
машина:

«Дугуйлары 4x4 формулыг чүүк автомобильдер»
"Урал" – 1 машина база "КаАЗ" – 1 машина;

«Дугуйлары 6х6 форм
лалыг чүүк автомобильдер
"Урал" – 1 машина база "Ка
АЗ" – 1 машина.

Библиотекарь кижиниң мергежили делегейде эң-не чугула болгаш ажык-тыг. Чүге дизе ном саңының ажилдакчызы угаан-медерелдин күчү-күжүн мөөнөп чыып каан номнар делегейин-че номчукчуларны углап-баштаарына дузалыг.

Ханы эртем-билиглиг, эвилең-ээлдек, кижизиг, кичээнгеилг чорук библиоте-карь кижиниң аажы-чаңындан билдинип чор. Бодунуң шилип алган мергежилин-ге хөй чылдарда бердинген кижилерниң бирээзи Валентина Канчыр-ооловна

Оюн – республиканың караа көрбес болгаш көөрү багай кижилерниң тускай ардунген ном саңының хоочуну. Валенти-на Оюн башкы эртемниг-даа болза, библиотекарь болур салым-чаяаныг болган. Ол Тываның күрүнениң педаго-гика институтунун филология факульте-тин, Тыва АССР-ниң партия обкомунун марксизм болгаш ленинизм универси-тетин дооскаш, хөй чылдар дургузунда библиотека шугумунга ажилдаан.

1987 чылдан эгелеп республиканың караа көрбес болгаш көөрү багай кижилерниң тускай библиотеканың тургус-туруп, сайзырап эгелээни-биле тудуш, хөй харылзаалыг деп болур. Карааның көөрү багай кижилерни библиотекага номнар-биле канчаар кыдырары, республиканың кожуунна-

рында караа көрбес кижилерни ном-чулгага канчаар хаара тудары дээр чижектиг айтырыгларны шиитпирлээр-ринге үлүг-хуузу кириген. Караа көрбес болгаш көөрү багай кижилер-биле ажилды канчаар органиастаар дугайында РФ-тиң Культура яамызында культураның удуртукчу болгаш чогаадыкчы ажилдакчыларының институтунга мергежилин бедидер-биле өөредилге курстарына өөренип база Москва, Красноярск, Уфа, Новосибирск хоорайларның тускайжыткан библиотекаларына билин бедидер курстары эрткен.

Валентина Оюн хөй чылдар дур-гузунда неделяның среда санында караа көрбес кижилерниң бүгү-российжи ниитилелинге «Ытыктыр номчулга хүнүн» эрттирип, эң-не сонуганчыг болгаш онза чугула медээлерни номчукчуларга ытыктыр номчуп бээр. Ол ышкаш карааның көөрү багай кижилер ажилдап турар караа көрбес кижилерниң бүгү-российжи ниитилелин бүдүрүлгезиниң радио четкизин та-варыштыр медээлерни номчуп берип ажилдап турган.

Номчукчуларның хөй кезин тыва дыл кырында чурт-шинчилеп дугайын-да чогаалдарны дыңнаксаар турганын демдегледип чугаалаар. Ол кандыг-даа назы-харлыг, социал байдалдыг, омак-сөөк кижилер-биле чугааны тып шыдаар туруштуг. Библиотеканың номчукчула-рынга таарымчалыг, эпиг байдалды тургузарын чедип алыр дээш, кызымак ажилдап турган. Номчукчулар-даа, кады ажилдап турган эш-өөрү-даа ону аажок хүндүлөп-биле сактып чоруурлар. Номчукчуларының сонугалын хаара тудуп, чогаалга хандыкшылды база от-турган.

Бо идепкейлиг херээжен кижиниң ачы-зында караа көрбес болгаш көөрү багай кижилерге ном саңы чүгле номнар үлээр болгаш номчулга залы эвес, а дыштаныл-га төвү, сонугалдар аайы-биле клуву база янзы-бүрү медээлерни дыңнап, билип алыр чери апарган. Валентина

Күш-ажылдың кижизи: Валентина Канчыр-ооловна Оюн

Хоочуннар аравыста

Канчыр-ооловна номчукчуларның назы-харының аайы-биле сонугалдарын барымдаалап, янзы-бүрү хемчеглерни, делгелгелерни, авторлар-биле ужура-жылгаларны, тематиктиг кезээлерни, сайгарылгаларны, делегей байдалының допчулалы болгаш өске-даа хемчеглерни үргүлчү эрттирип, анаа черле орбас киж.

Чугула темаларга хамаарыштыр лекция, беседаларны эрттирип, ном-чукчуларның сонугалдарын турар тема-ларынга социал албан черлери, ве-домстволар-биле ужуражылгаларны органиастап, тускай ном саңының дугайында республика солуннарына, радио болгаш телевидениеге үргүлчү чырыдып бижип келген. Ол ышкаш хөй чылдарның дургузунда «Республиканың караа көрбестерниң бүгү-российжи ни-итилели» хөй-ниити организациязының ревизия комиссиязын удуртуп келген. Көөрү багай инвалидтерниң янзы-бүрү регионалдыг болгаш бүгү-российжи бот-тывынгыр уран чүүл фестивальдарының идепкейлиг киржикчизи, деткичизи.

Валентина Оюн – хөй санныг шаңнал-макталдарның, хүндүлөп бижиктерниң эдилекчизи. Тускай ном саңының хүндүлүг хоочуну Валентина Канчыр-ооловна ажы-төлүнүң ынак авазы болгаш

хөй санныг уйнуктарының онза ынак кырган-авазы, 2010 чылдан хүндүлүг дыштанылгаже үнген, ынчалза-даа ол тускай ном саңының күзениг аалчызы база номчукчузу.

Валентина Канчыр-ооловнаның сак-тыышкыннарындан: «... Мен ном саңына барганымда сагыш-сеткилим ажык, чиик апаар, аңаа ажилдаары меңээ эргим, ул-гады берген назылыг-даа кижилер-биле, бичии чаштар-биле-даа харылзаа меңээ солун база мени долгандыр таныырым-даа, танывазым-даа номнар, оларның эр-гижирзэн саазын болгаш доозун сиңген чыды сонуганчыг. Ном кезээде турган, турар база турар-даа. Амгы үеде, инфор-мация технологиялар үезинде, номнар-биле найыралдыг, оларны номчуп турар кижилерниң бары өөрүнчүг. Ынчангаш номчукчуларның саны көвүдөп, а тускай ном саңының фондузу үргүлчү немежип турарын күзээр-дир мен...».

База ол ышкаш Валентина Кан-чыр-ооловна бодунуң кажы ажилдап чораан коллегаларына чаа-чаа чогаа-дыкчы чедишкыннерни, библиотекарь кижиниң чогаадыкчы күш-ажылынга төлөптүг үнелелди сеткилин ханызын-дан күзеди.

Чойгана ДОНГАК.

Май 5-те Аныяктар парыгынга-ниң Кызыл хоорайда тест төвү эелдиг кижилер бүрүзүнге «Күш-ажылга алгаш камгалалга белен бол» (ГТО) нормативтерин дужааткан.

Дүүш үезинде спортчу, чиик кылдыр тинген улуг-биче кижилер паркка тпып, янзы-бүрү спортчу дериг-хемчеглерде белеткенип турлар. Кызыл хоорайның спортчу нормативтер хүлээр үндөн келген организакчылар киржир үстү бүрүткөп, спорттун аңгы-аңгы ирлеринге нормативтер дужаар про-токолдарын үлөп, тайылбырлап турар азында төптүн секретары, ГТО-нун дын хөрек демдээниң эдилекчизи Жаана Монгуш-биле чугаалаштым: «ГТО-ну катап эгидер деп Чазактың док-лы үнген соонда шупту улусту ону каап алырга, ажыктыг талазы кан-тыл деп айтырыг сонугардап турар. Дызында колдуунда дээди болгаш умак өөредилге черлеринче дужаап ип турар аныяктарга ол ажыктыг. Гыс аай күрүне шылгалдазынга не-де кылдыр 5 балл чедир берип турар. Үнениң бюджеттиг олудунче өөренип ерде, 5 балл четпейн барза, ГТО-нун 5 лын немээш, күзелин чедип ап болур. айлдап турар кижилерге шалыңыга елдени чамдык ажил берикчилери а төлөп турар.

Кызыл хоорайда 2017 чылдан эгелеп «нубеш муң ажык кижилер дужаап, бистиң кезе бүрүткеткен. Мэрияның Культура артаментизи, ТР-де ыяап-ла турар плуг медицина камгаладылганын дузу, РФ-тиң ТР талазы-биле истелге итединиң ажилдакчылары болгаш кылар ГТО-ну чылдың-на дужаап турлар. Бо организациялар шалыңа елде төлөвирни санап берип турар билдир мен.

Чүгле бо хүн эвес, өске-даа хүн-де күзедиг организацияларның

Кадык амыдырал

СПОРТКА КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН БОЛ!

ажылдакчыларын, чонну дужаадып турар бис. И. Ярыгин аттыг залга келгеш, ГТО-нун нормазын канчаар дужаарын билип ап болур».

ГТО хүлээр төптүн ажилдакчылары Олимпийжи курлавырлар училищезиниң сургуулдары-биле күзедиг кижилерни спортчу хевирлер аайы-биле хүлээп ап турар. Оларның арзында организация-лар, өг-бүлелер, аныяктар, назы-хары улгады берген-даа улус бар.

– 15 харлыг огулм Түмен-Байыры деткип келдим. Амдызында эки түң-нелдерлиг дужаап тур. Узун хемчээл-ге маңаарын, эштирин өске хүнде дужаар. Бо чокчаада бажыңаңа

чурттап турар бис. Черле көрүп турарга, эртен-даа, кезээ-даа спортчу дериг-хемчеглерлиг шөл куруг турбас-тыр. Аныяктар-даа, өг-бүлелер-даа кадык амыдыралче чүткүлдүг, спортка хандык-шып турары көскү апарган – деп, Мая Оюн чугаалады.

Чурттакчы чонну кадык амыдыралче хаара тудар дээш, күрүне эрге-чагыр-га органны ажилдап турар. «Күш-ажылга болгаш камгалалга белен бол» деп спортчу негелделерни дужаап алганнар элчеглиг шөлээге немелде хонуктар, студентилерниң стипендия-зынга, ажилдакчыларның шалыңына акшаны санап бээр та-

лазы-биле чурумну ажилдап кылып, ону регионнарга чоокку үеде боттандырып эгелээр. Шалыңа немелде төлөвир ажил берикчилеринден хамааржыр болбайн канчаар. Ынчалза-даа күрүне бодунуң талазындан деткимчени көргүзерин база шиитпирлеп турар.

– ГТО-нун нормаларын дужаар деп шиитпирлеп алган улустун кадының байдалы эки болур ужурулг. Баштай «Күш-ажылга болгаш камгалалга белен бол» деп спортчу нормалар-биле та-ныжып интернетте медээлерни номчуп алгаш, чүгле оон соонда белеткенип эге-лээр. 6-дан 70 харга чедир күзедиг улус дужаап болур. Хүндөн хүнче күзедиг кижилер көвүдөп турары өөрүнчүг. Чаңгыс аай күрүне шылгалдазынга немелде 5 балл ажилдап алыр күзедиг школа доозуп турар оолдар, уруглар хөйү-биле кээп турар. Бо чоокта Россияның чаңгыс аай бүрүткел-данзы чериниң (Россреестр) Тывада организациязындан 40 ажык кижилер дужаап келдилер. Удуртук-чу дарганың ажилчынарына детким-чезин магадаар кижилер мен. Оларның акша-шалыңыга немелдени төлөп бээрин ол аазап турар. Нормативтерниң чартык кезин ажилдакчыларының сезен ажыг хуузу дужаап алдылар. Хөлчөк эки белеткенген улус болду, ам чүгле бир кезек хевирлерин дужаары арткан. Улгады берген угбайлар безин аныяктар-биле деңге чоруп турлар. Ажил берикчилери ынчаар деткир болза, күзедиг улус оон-даа көвүдээр, эки деп бодаар мен – деп, ТР-ниң Кызыл хоорайда ГТО хүлээр төптүн кол судьязы Александр Сүрүнчап чугаалады.

«Күш-ажылга болгаш камгалалга бе-лен бол» деп хөрек демдектиг кижилер чор-гаар көстүр, кижиниң кадыкшылынга база ажыктыг, спортка хандыкшылдыг кижилер узун назылаар, аныяксыг, чараш көстүр.

Бистиң корр.

Мөңгүн-Тайга – «Тиилелгениң салюду» фестивальдың тиилекчизи

Тывага барык ийи ай дургузунда үргүлчүлзэн Россия чергелиг уран чүүл фестивалының регионалдыг чадазы бо хуннерде доозулган. Май 7-де Улусчу чогаадылга бажыңыга түңнел концертке тиилекчиниң адын адап, фестивальдың дараазында чадазынга киржир бөлүктү илереткен.

Кызыл кожуунун төлээсинге культура сайыды А.Тамдынның шаңналды тыпсып турары.

«Тиилелгениң салюду» уран чүүл фестивалының кожуун чергелиг чадазының тиилекчилеринин түңнел мөөрейи май 6-да Улусчу чогаадылга бажыңыга он шакта эгелей берген. Ол хун бодунуң концерт программасын жюри кежигүннеринге болгаш көрүкчүге он кожуун бараалгаткан. Дараазында ийиги хунде чеди аңгы кожууннардан бот-тывынгыр артистер киржип келген.

Ук фестивальды республиканың Улусчу чогаадылга база дыштанылга төвү болгаш Тываның культура яамызы эрттирген. Фестивальдың негелдези-биле Ада-чурттуң Улуг дайыны, Тиилелге темазын киржикчи бөлүк бүрүзү үжөн минута иштинде четче кылдыр, ыры, уран номчулга, сам база улустуң аас чогаалы дээш өске-даа жанрларны ажыглап кирип тургаш, көргүзөр турган.

Он чеди аңгы муниципалдыг тургузуглардан келген бот-тывынгыр артистерниң күүселдезин билдиргич жюри көрүп, тергиннерни илередир. Тываның күрүнө шаңналының лауреады, Тываның улустуң артизи, В. Кек-оол аттыг национал театрының башкарыкчы артизи Надежда Наксыл, Тыва Республиканың уран чүүлүнүн хундүлүг ажылдакчызы, национал театрының тургузукчу режиссеру Марина Идам, Тываның алдарлыг артизи Аяс Куулар, Республиканың алдарлыг артизи, «Саян» ансамблиниң балет

артизи Омак Сат болгаш жюри даргазы Тываның алдарлыг артизи, Улусчу чогаадылга болгаш дыштанылга төвүнүн директору Елена Ондар олар белең эвес шилилгени чоруткан.

Бирги хунде фестивальды Таңды кожуунун бөлүү ажыткан. Онзагай чүүл «Ээл келбээн солдат» деп концерт программасының он чеди көргүзүлгелеринин үдөлгези шупту дириг хөгжүм-биле каастаттыңан.

Таңдыжыларның «Тыва эки турачылар» деп фолк-рок жанрлыг самы жюрини сонуградып, түңнел концертке кирген. Чонга билдингир «В землянке» деп дайынчы ырыларының бирээзин Сүт-Хөл кожуунун ыры ансамблиниң тускай кылдыр күүсеткенин база демделеп болур. Сценада он хире артист: бирээзи боо аштап олурар, дайынчы хептиганыяк

уруг оолдун бажын шарып берип турар, аныяк дайынчы чагаа бижи олурар, өскелери – баянныг, игилдиг, дошпулуурлуг. Бөлүк дириг хөгжүм үдөлгези-биле ырыны баштай орус дылга бадырған, чоорту игилдин аялгасы үнүп, ыры тыва дылга камны кончуг күүсеттинген.

Көрүкчүнүн сонугралын Улуг-Хем кожуунун көргүзүү бирги секундалардан-на хаара туду бээр. Караңгы сценаның ортузунда дүңгүр хап турар хам көстүп келир. Ындында ниити ыры күүседикчилеринин чаңгыс аай хам алганып турар үнү дыңналыр, бөрү-даа улуур, «аза кужунуң» үнү-даа дыңналыр, удаа-дараа ниити ыры киржикчилеринин холдарында от хып, өжүп каап турар. Хам күштүг дүңгүрлей бээр, бир черге мырыңай бедидир ужу-га-даа бээр, бөрү кежи кеткен кижин үнүп кээп, самнап турар – бо бүгү болуушкун элдептиг, сүртенчиг, эт-кеш соолаңайнып кээр байдалды оттурар. Дайын темазына кандыг хамаарылгалыг чоор деп айтырыг тургустунуп кээр. «Оттуң арыннары» деп көргүзүлгүн уланчызы бүгү айтырыгларга харыялап шупту чүвени тодарадыптар. От тыва чоннуң чуртталгазынга дузалакчы, чөмгөрүкчи, а ону кижин төрелгетениниң амы-тынынга удур ажыглааны коргунчуг, амыдыралга дүүшпес чүүлдү тайылбырлааны онзагай.

«Сам дузазы-биле дайын темазын бо фестивалда кончуг чараш кылдыр көргүскени

меңээ солун болду. Бир дугаар мындыг фестивалда жюри кежигүнү кылдыр ажылдап тур мен. Кожууннарда хореографтар эки ажылдап турар, талантылыг чонну хаара тудуп шыдаар улус база бар-дыр деп түңнелге келдим» – деп, жюри кежигүнү Омак Сат бодалы-биле үлешти. Бот-тывынгыр эр хиндиктиг артистерниң самнап турары сүрлүг көстүр. Дайынчы хептиг, холунда кылымал бооларлыг, эгин-кожа марштап үнүп кээрге, чоргааранчыг, «камгалакчылар» бодур» деп сагышка оожургалдыг бодал оттуп келир. Чамдыкта дең эвес-даа бол, сеткилинден чонунга чуртту дайыннардан камгалап чораан өгбелеринин чырык адынга тураскаадып танцыны теп турары илдең. «Эң тергин сам бөлүү» деп номинацияны бо фестивалда Чөөн-Хемчик кожуунун самчылары алган.

Бичии уругларның Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде түрегделин база кожуун бүрүзү программасында кириген. Муса Джалильдин «Чулочки» деп чогаалында үш харлыг бичии совет уругнуң немец-фашистке бооладырының мурнунда каш минута чуртталгазының дугайында шүлүүн Эрзин кожуундан Анжела Нурзет чедимчелиг номчааш, тускай номинацияга төлөптиг болган. «Дайынның уругларының дугайында теманы эки илереткени» дээш деп тускай тускай шаңналга Бай-Тайга кожуундан режиссер Азияна Аптының тургусканы көргүзүр база төлөптиг болган.

«Тиилелгениң салюду» фестивалга суму чадаларындан эгелеп санаар болза, дөрт муң хире кижин киришкен. Республика чергелиг түңнел чадазынга чедир ийи хун ишти Улусчу чогаадылга бажыңының сценазынче муң хире кижин үнген. Оларның эң улуг назылы 72 харлыг, эң бичии 8 айлыг. Фестивальдың киржикчилеринин аразында тыва эки турачыларның салгалдары база бар. Кызыл кожуунун уран чүүл коллективинде күш-ажылдың хоочуну, эки турачы Ховалыг Бүрүле Дүвенедевичинин уруу 71 харлыг Белек Мая Бүрүлеевна киржип турар. Ол дайынчы өгбенин чүруун тудуп алгаш, «Чүрек утпас, кезээде сактып чоруур» деп литература-хөгжүмнүг композицияның сөөлүндө «Өлүм чок полк» дугайында көргүзүгү үнүп, өгбенинге мөгейиг кылган. Черле ынчаш, кожуун бүрүзүнүн программасында «Өлүм чок полк» дугайында ыры бар болгаш, тыва эки турачыларның, дайынчыларның чуруктарын туткан киржикчилер база сценаже үнүп турган.

«Ук фестивалды көрүп олурга, дыка өөрүп олурдум.

Фестивальдың самчылары.

Мөңгүн-Тайганың бот-тывынгыр артистер.

Бай-Тайга кожуундан бичии ыраажылар.

Дайын эгелээш, ол дөрт чыл үргүлчүлөп, Тиилелге чедип алдынган турда, тыва чоннуң чуртталгазын бодунуу-биле илереткен, кижиниң концерт программасын тургузукчу, режиссерлар, балетмейстерлер салган-дыр. Кожууннарда чон-биле уран чүүл ажылдакчыларының кады сырый ажылы моон көскү», – деп, жюри кежигүнү Надежда Наксыл фестивалга үнелелди берди. Тыва аас чогаалды, сыгыт-хөөмейни көргүзүлгелде ажыглап турары шын, чөптүг, өгбелеривис дайын-чаа үезинде сагыын чиигедип, күш кирип ап чораан бадыткалы ол деп, Аяс Куулар база жюриге ажылдаанын түңнел, бодунуң бодалдары-биле үлешти.

Ийи хуннун дургузунда болган көрүлдениң түңнелинде жюри белең эвес шилилгени чоруткан. Тываның адын Россия чергелиг «Тиилелгениң салюду» деп уран чүүл фестивалының

Сибирь округка болурча Мөңгүн-Тайга кожуун лаар эргени чаалап алган, рубль-биле шаңнаткан.

Фестивальдың 1-ги чеге лауреадының дипломун кожуунун төлээлеринге берген, 2-ги чергениң лауреады Барыин-Хемчик кожуун Б. 3-кү черни Улуг-Хемни тывынгыр артистеринге берген. Дипломантылар ара бирги черни Чөөн-Хемчик кожуун чаалап алган, 2-ги черни дипломантызының шаңналы Тожу биле Таңды кожуун үлешкенер, а үшкү черни ла ийи кожуун алган – 3 болгаш Өвүр. Ниитизин түңнел концертке 22 номинацияга төлөптиглерни шаңнап, лекчи мөңгүн-тайгажылар кидин түлүк белеткенгеш, концерт программасын дараазы Сибирь округтуң фестивалы уруг жюризинге бараалгаштырды.

Виктория АИМ

В. ШАЙФУЛИННИН тырган чуртун

Улуг-Хем кожуунун «Оттуң арыннары» деп көргүзүү.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга тураскааткан Май 9-туң хүрежинге шуп-ту 128 мөгө хүрежири-биле адын бижиткен. Оларның аразында Тыва Республиканың 2 Чааны – Сайын-Белек Тютюш биле Эрес Кара-Сал, ол ышкаш бир Арзылаңы – Маадыр Монгуш база 7 Начыны-биле кады тыва чолдарда маадырларны-даа сагын-дырар – аптара хөрөктүг, согааш ыш-каш чоон дөңмектерлиг, бедик-чаагай дүрт-сынныг, эзир куш дег, шүүргедеп эзир, хартыга дег, кашпагай 100 ажыг мөгө 7 салыг азы барык 5 шак дургу-тунда ачыр-дачыр тутчуп келгеннер.

«ЭЗИР ДЕВИНИН» ТӨӨГҮЗҮ

Бирги салыгды Тываның Арзылаң мөгези Маадыр Монгуш ТАР үезинде мөгелерниң хостуг, чоргаар девип чораа-«Эзир девин» шаңнал-мактал алыр-да дээш звес, аныяк мөгелерге үлегер-кек кылдыр, муң-муң көрүкчүлөр тыва хүрештиң мөгейкичлериниң тургунга күүседип бээр, езулуг түрлүг чоргаар чоргаар көзүлдү. Ынчанмай-чаар, Маадыр Монгуш узун шы-мага-боттуг мөгелерниң санынче кирип турар болгай. Хоочун мөгениң дурту 1 метр 83 сантиметр. Мын-узун бедик мөгө девип үнүптерге, чааскаан чоргаар ужар эзир куш чактарга көстүп келир болду. Маадыр Монгуштуң тайылбырлааны-биле алыр-Тываның Арзылаң мөгези Алдын-оол Тал-биле аныяк, чаа хүрежи эгелеп туур мөгелер турган үезинде ТАР-ның чарлыг мөгези май 9 хүрештеринге түп, ужуурулуп чораан Мандан-оол Киров, Чадаанага бодунуң бажыңың им иштинге «Эзир девин» айтып бе-р, өөреткен болуп турар.

Бир-тээ, татар омактыг Макал Аскиров аады Мандан-оолдун дугайында тып келген болганын, ТАР-ның чарлыг мөгелериниң бирээзиниң дуга-да бичи төөгүнү маңаа кириери ар-звес боор... «Ол бир-ле дугаарында чарлыгында Баян-Талага 64 мөгениң эжинге шүүп каан. Оң соонда күш-түр талазы-биле белеткел улам да-рып, республика чергелиг хүрештерге таамаал киржип, үжүрлөжип, дөрт-мөгениң аразында артып каап тур-ган. А 1944 чылда ТАР-ның ССРЭ-ниң эзлелдиге киргениниң төөгүлүг чы-да, бүгү Тываның тулган чемпионун эдир хүрешке кымга-даа октатпайн, үрелдиги-биле шүглүп үнгөш, Тыва Республиканың эң сөөлгү чемпион-ан мөгези кылдыр төөгүдө адын тырган. Эң сөөлгү катап 1977 чылда «Хүреш» стадионунга Улуг Тиелелгениң чылдаанынга тураскааткан хоочун-аразынга болган хүрешке киришкен. Адмир Чаданба, «Шын» № 29, 2016 чылдың март 19).

«Черле ынчаш, сөөлгү чылдарда аа мөгелер – өгбелери болур ТАР-ның мөгелериниң «хартыга», «эзир», «а-шары», «кошкар» дээш өске-даа илгилерин күүседип эгелээни өөрүнчүг». Тываның мөгелериниң яңы-бүрү девигин архив видеоматериалдарындан тү көргөн, билер болгай силер. Ында ө кижи бүрүзү аңгы-аңгы девиглерни седип турары онзагай болгай» – деп, өрткен май 9 хүрежиниң чарлакчызы Ын Монгуш (Ишкин огу) «Хүреш» ста-дионунга болган тыва хүреш мөөрейинге тып келген чонга чарлап, дыңадып ду. Оң бадыйкалы 2019 чылдың май болган тыва хүреш маргылдазынга Айдың Ондар (Лама девин азы Ку-кежи деп адаар девигни, Экер Кыр-Хартыга девин), Доржу Ондар (Буга ий) чараш күүсеткени дээш, акша налдарынга төлөпиг болганнар.

АГАШ ДЕГ УЗУН МӨГЕ, СОГААШ ДЕГ ДӨҢМЕКТЕР...

«О удаада май 9 хүрежи мөгелерниң ш девинден аңгыда, оларның узун-сыны болгаш дөңмектериниң чоо-лаш сөөгүнүн сантиметр хемчээли, чарның өжүн шыңганнарының кайы-улуу, хөрээниң делгеми дээн ыш-каш дик медээлер-биле солун болган. аа бүгү чүүлдерни мөгелерниң адын-дип тургаш, баш удур хемчээп алган-п турар. Мурнуку чылдарда Тыва-ның узун мөгө 1 метр 88 см. Мөңгүн-а чурттуг Аяс Кула турган болза, ылын хоочун мөгө Чөөн-Хемчиктен ан Монгуш эң бедик-чаагай мөгө санадыр апарган. Оң узун дурту-тр 90 см. Баш сөөгүнүн долгандыр ээлин алгаш көөрге, Тываның Начын мөгези Улуг-Хемниң төлээзи Айдын

Май 9-та хүреш стадионунга

КУШТҮГ МӨГЕ БААСАН ОЛ-ДУР

Монгуштуң база Тес-Хем чурттуг мөгө Со-нам Соянның 63 сантиметр болган. Өжүн шыңганнарының эң улуу Чаан мөгө Эрес Кара-Салдың 50 см. Эң делгем хөрөктүг Начын мөгө Сонам Соянга чедер аптара ыш-каш калбак хөрөктүг кижи чок болган. Оон аңгыда дөңмээниң чоонун база хем-чээген. Эң улуг согааш дег чоон дөмектер Тываның Чаан мөгези – Тес-Хемниң төлээзи Тютюш Сайын-Белектиң, 73 см болган-дыр – деп, чарлакчы судья Ишкин огу тыва хүрештиң мөгейкичлеринге дыңадырга, солун болганы чугаажок.

ТЫВА ХҮРЕШТИҢ ЧАРАШ АРГАЛАРЫ

Улуг Тиелелгениң 74 чылынга турас-кааткан адаан-мөөрейге тыва хүрештиң чараш аргаларын кылган мөгелер база эвээш звес болган. Баштайгы салыглар-да Сүт-Хөлдөн Кайгал-оол Ондар биле Чөөн-Хемчиктен Күзечи Куулар дөрт хончуга чедир хүрешкен. Кайгал-оол хончуга доза дептер арганы кылырга, Күзечи шудактан салдынмай, бодунуң онаан улаштыр чая долгаш, тиелелге-ни чедип алган. Тес-Хем кожуундан мөгө Артыш Шалык бодунуң удурланыкчызы

ның Начын мөгези Алексей Монгуш Барыин-Хемчиктиң төлээзи Начын Хомушкуну дөрт хончуга келгеш, хончуг дүрген маң-биле идип чоруй, октаптар деп бодаан. Ынчалза-даа аныяк мөгө удур хөмө келген Начын мөгө акызынга кыдынче чая тудуп-тар арганы кылыпкан.

16 мөгө аразынче кирип тудуп, хүрежи келгеш, Чаан мөгө Сайын-Белек Тютюш аныяк мөгө Тайлун Оюну октап алган байдалы шала бүзүрениң звес, хөрлүг болган деп болур. Хөрөк кырында кол шийт-кекчилер ийи мөгени катап салыр турган. Хүрешти кичээнгелиг сай-гарып көөрге, мындыг дөрт хончуга эгезинде бир буду-биле иштинден мундурар арганы Чаан мөгө баштай кылыптар бодаан, ол болдунмай баарга, улаштыр аныяк мөгө Тайлун даштындан мундурар арганы кылган, ону ажыглап, Сайын-Белек Тютюш удурланыкчызын черге ужура бодалдыг хончугтар арганы кылган. Оң түнелдинде ийи мөгө дең дүшкен. Чаан мөгө бо таварылгада боду амы-хууда шийтпир-

мөгени солагай талакы буду-биле иш-тинден мундурар арганы ажыглаар деп мөгө шимчээшкени кылыпкаш, улаштыр оң талакы холу-биле балдырлааш, октап алган.

Эң солун болгаш каш удаа колдуу деңге дүжүп турган ийи мөгөге Кежик Ооржак биле Ачыты Кууларны хамаа-рыштырып болур. Эгезинде Кежик «дээр-бе» деп арганы бүзүрелдиг кылгаш, удурланыкчызын октап алган ыш-каш болган. Ындыг-даа бол, ооргазы, буттары база черге дээпкен болганындан шөлде ажылдап турар мөгө салыкчызы азы ча-заанчы мөгелер дең дүшкен деп түнелди үндүргөн. Дараазында мөгелерни катап салырга, Ачыты аткаар баскаш, доза тептер хончуг чараш арганы кылырга, Кежик эрес-кашпагай болгаш аңдарлып чыда, бодунуң удурланыкчызын база черге дүжүп тыртып, барык кады деңге дүшкен. Туруп келгеш, катап тутчуп аарга, үр болбаанда Ачыты Куулар Кежик Оор-жакты балдырлаар арганы ажыглааш, октаар часкан. Ийи мөгениң ачыр-дачыр сегиржип алышыкы Кежиктиң бир холу-биле удурланыкчызы болур мөгө Ачытыны чедип чоруй, октап чорудуптар «шулаар» арганы карак чивеш аразында кылыпканы-биле доозулган.

Начын мөгө Сонам Соян бодунуң эң ынак аргазын эпиг үе тытып келирге-ле, ам-даа кылып болур, айылдыг мөгө мен дээрзин май 9 хүрежинге бадыйкаан. Сүт-Хөлдүн мөгези Ондар Сергелен-биле хүреш үезинде Начын мөгө Сонам ийи холу-биле шудактан туткаш, өрү «дээр-шаар» көдүрүп келгеш, «күдүктөпкеш», тиелелгени чедип алган.

32 мөгө элдериниң «Шын» Тыва-

мөгени октаанын үстүндө тайылбырлап бижидим. Начын мөгө Баткар Баасан Өвүрдөн Даш-Чимит Кууларны октап алды, Каа-Хемден Кенден Кызыл-Кат На-чын мөгө Айдың Монгушту балдырлааш, олуртур идип кагды. Дөрт мөгө аразында келгеш, Чаан мөгө Эрес Кара-Сал Кен-ден Кызыл-Катты, Начын мөгө Баткар Баасан Даш Кууларны октаан.

128-тен ам ийи шырак мөгө арткан. Тываның Чаан мөгези Эрес Кара-Сал база Начын мөгө Баткар Баасан. Кым шүглүрүп, кым күштүгүл? Тыва хүрештиң мөгейкичлериниң хөй кези Чаан мөгө дээш, бир чамдызы аныяк Начын мөгө дээш «сагыжы аарып» олурганы билдин-гир. Сөөлгү чылдарда улуг хүрештерге арткан ийи мөгени алгап-мактаар, кый-гырар тыва чоннуң бурун езу-чаңчылы эглип келгенин база демдеглевес арга-жок. Тываның улустуң хөмөйжизи, ТР-ниң алдарлыг артизи Андрей Монгуш, ол ышкаш Тываның алдарлыг артизи Айдаш Барыңмаа йөрээлдерни чонга номчул таныштырган.

Андрей Монгуш:

Оой!

Тендирээн мөгени тепкеш ужурап,

Дескелээн мөгени балдырлааш ба-дырар.

Хол бажынга доора салып каар,

Хончуга кээрге, хоорулдур бадырып-тар.

Тайбың сеткилдиң дыштыыңа ханган,

Талыйтыр бодаан сагыжын актаан.

Күзелин чедип, күүседип алган

Күчүлүг Чаан мөгевис Эрес Кара-

Салдың

Онаан үндүрүң-ээр!

Айдаш Барыңмаа:

Оой,

Бачымнаткаш, бажынга четкен,

Бадыйткааш, балабас исти арттырган.

Хавырган аскыр дег, хенертен келир,

Хажыкты эмдик дег хенертен салыр.

Хайып турда, хаячының мергени дег,

Хамыкты кайгаткан Начын мөгө –

Баткар Баасанның онаан үндүрүң-ээр!

Эрес Кара-Сал балдырлап кирер

арганы кылып, дап бээрге, удур ол-ла

арганы кылып деп баар, өрү көдүргөш,

күдүктээрге база күдүктөй бээр, дидим

хүрежи-биле Эрести Баасан девидеткен

деп болур. Ийи мөгө аай хончу соонда де-

дир хончуга келгенде, Улуг Тиелелгениң

74 чылынга тураскааткан май 9-туң тыва

хүреш мөөрейиниң тиелекчизи илереп

келген. Начын мөгө Баткар Баасан Чаан

мөгө акызы Эрес Кара-Салды дөрт хон-

чудан катай хончугтар арганы кылгаш, октап

кааш, шүүп каан.

Аныяк мөгө шүглүп үнгөн хүнде 2019

чылдың май 9-та Б.Баасанны алгап-мак-

таан шүлүктөр удаа-дараа бижиттинген:

Баасан мөгө түрлүг-дүр сен,

Баскан изиң төөгү-дүр – деп, Тимур

Кандын-Нава бижээн, азы

Бажы бедик Начын мөгө,

Баткар Баасан шүглүп үндү! – деп оду-

ругларны Чаяна Чыкай шүүлген мөгөге

бараалгаткан.

Начын мөгө Баткар Баасан бо чедиш-

кинге доктаавайн, аңаа менээрденмейн,

улуг Наадым байырлалыңа турас-

кааткан маргылдаага күштүг мөгө деп

адын бадыйткаары арткан бо-ла-дыр.

Мерген ОНДАР.

Чагаалар аразындан

УРАН ЧҮҮЛГЕ ЫНАКШЫЛ-БИЛЕ

О.Д. Кенденбилъ аттыг уран чүүл шкопаның эң-не бир дугаар директору Любовь Николаевна Хууракайга тураскааткан «Уран чүүлге ынакшыл-биле» деп байырлыг концертти көргөш, кандыг кончук талантылыг кижилер чоруур чоор деп кайгап олурдум. Ол талантыны оттуруп, дигизип кээр күштүг, улуг сооруктуг кижилерниң барында, төрзүн Тываның алдаржыдып чоруурунга, өөрзүн, таалаан сеткилимни илеретпес аргам чок болду.

«Любовь Николаевна, ам-даа назыныңарга дүүшпес аныяк, чараш көстүр-дүр силер» — деп

чугаалаксаар-дыр мен.

Силерниң холуңардан үнгөн салгалдарыңар амгы үеде база-ла силер ышкаш уран чүүлдүг бүгү-ле адырларында бичии чаштарны өөредип, кижизидип турар улуг талантылыг, көскү кижилер апарганы чоргааранчыг-дыр.

Силерге быжыг кадыкшылды, узун назынны күзеп, төрзүн Тывавысты делегейниң бүгү чурттарыңа алдаржыдып чорууруңарны күзеп арттым.

Алдын-кыс САРЫГЛАР,
РФ-тиң ниити билиг
школаларының
хүндүлүг ажилдакчызы.

Хууда бодал

Кышкы аът чарыжыңа удур мен!

Тыва чон шаг-төөгүден бээр аътка аажок ынак. Ажыл-агыйның, амыдыралдың кол дузалакчызы, шимчедикчи хөлгези чораан. Аът чокта аар ажыл кылдымас, ырак орукче үнүп шыдавас сен.

Амгы үеде аътты азырап, ону көвүдөдип, катап эгидип турары кончук өөрүнчүг-дүр. Чаңгыс-ла эпчок чүве бар — кыжын аът чарыштырып эгелээни.

Көвей малдыг үеде безин, бай-шыдалдыг-даа, бөдүүн-даа кижилер ажык-кончаа бода-вайн, доң кыжын аът чарыжы кылбайн чораан. Ол үеде аът чок дээр эвес, муң-муну-биле турган. Тыва чоннуң дириг амытанга камны, мерген угаанныг болгаш кээргээчел сеткилдиг чорааны ол-дур.

Ам бо эки, тодуг-догаа үеде шаңнал дээр кыштын соогунда, бир азы ийи айда Шагаа байырлалы таварыштыр аът чарыштырар деп чүүл тып алган. Аңаа удур кым-даа сөс чугаалавастыр. Адыгуузу малдан безин дора сеткилдиг болганыыс ол бе? Дириг амытан кижилер ыш-каш аштаар хырынныг, өкпечүректиг, өлүм деп чүве бар деп база билерлер. Чүгүле чугаалап шыдавас. Аът, төвө согар хүнү кээрге, карааның чажы төктүп бадып, ыглап турарын эскерген

кижилер-даа бар.

Аът чарыштырар деп турар кижилерде чарыш соонда аъттын дерин соодар, кургадыр кажаазы бар бе ынчаш? Чок-ла ынаан. Чарыш деп турар улус боттарыңар чанаштанып-каш, чадаг чарыштан кылысчыңарза, мырыңай солун эвес деп бе.

Аът федерациязының даргазы «хоржок» деп болбас чүве ирги бе? Чайгы үеде 50-60 километрге аът чарыштырар деп чүүл хөлүн эрттир узун хемчээл эвес-тир бе? Аът-хөлгелиг чон бис дээр-ле, үен-даян баарга кайын боор!

Кышкы аът чарыжыңа удур-ланып тур мен! Кышкы үеде аътты кээргенер! Чаңгыс-даа хүн аътты чарышка белеткеп, соодары белен эвес. Кышкы үеде чаңгыс-даа хүн дириг амытан аштавас ужурлуг.

Мария ОНДАР.

• ЧАРЛАЛ • РЕКЛАМА • ЧАРЛАЛ • РЕКЛАМА

ИЗВЕЩЕНИЯ

Администрация Каа-Хемского района информирует о предоставлении земельного участка с кадастровым номером 17:04:0102001:483, площадью 348500 кв.м., из земель сельскохозяйственного назначения, с разрешенным использованием сельскохозяйственное использование, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Каа-Хемский район, с. Суг-Бажы, местечко Сыгыр-Хем.

Заинтересованные в предоставлении земельного участка граждане вправе подать заявление о намерении участвовать в аукционе на право заключения договора аренды в течение 30 календарных дней с даты опубликования настоящего объявления по адресу: Республика Тыва, Каа-Хемский район, с. Сарыг-Сеп, ул. Енисейская д. 143, с понедельника по четверг с 9 до 15 часов, администрация Каа-Хемского района.

Начальник отдела по управлению имуществом и земельным ресурсам, строительству и контролю администрации Каа-Хемского района Бурбу А.А.

В администрацию муниципального района Каа-Хольский кожуун Республики Тыва поступило заявление от гр. Российской Федерации Ондар Эреса Михайловича о предоставлении земельного участка в аренду на 49 лет из земель сельскохозяйственного назначения — для ведения крестьянского (фермерского) хозяйства, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Каа-Хольский район, местечко Канмыылдыг с общей площадью 25000 кв. м. с кадастровым № 17:14:0801003:7 (Постановление об утверждении схемы расположения земельного участка на кадастровом плане территории от 01.02.2016г. № 13).

Лицам, заинтересованным в предоставлении

данного участка, в течение тридцати дня опубликования и размещения необходимо подать письменное заявление, также для комплексов со схемой расположения земельного участка по адресу: 668221, Республика Каа-Хольский район, с. Каа-Холь, ул. Л. Отдел по земельным и имущественным отношениям администрации Каа-Хольского района тел 8 (394) 43-2-12-18.

Начальник отдела земельных и имущественных отношений Администрации Каа-Хольского кожууна Кенд...

В администрацию муниципального района Каа-Хольский кожуун Республики Тыва поступило заявление от гр. Российской Федерации Отчуржап Николая Чингин-оол о предоставлении земельного участка в аренду на 49 лет из земель сельскохозяйственного назначения — животноводство, расположенного по адресу: Российская Федерация, Республика Тыва, Каа-Хольский район, местечко Хадын с общей площадью 25000 кв. м. с кадастровым № 17:14:0102001:51 (Постановление об утверждении схемы расположения земельного участка на кадастровом плане территории от 23.04.2018г. № 302).

Лицам, заинтересованным в предоставлении земельного участка, в течение тридцати дня опубликования и размещения необходимо подать письменное заявление, также для комплексов со схемой расположения земельного участка по адресу: 668221, Республика Каа-Хольский район, с. Каа-Холь, ул. Л. Отдел по земельным и имущественным отношениям администрации Каа-Хольского района тел 8 (394) 43-2-12-18.

Начальник отдела земельных и имущественных отношений Администрации Каа-Хольского кожууна Кенд...

Улуг Тиилелге хүнү-биле байыр чедирип тур бис!

Тиилелгениң байырлал хүнү таварыштыр «Шын», «Тувинская правда», «Сылдысчыгаш», «Тываны аныяктары» солуннарның редакциялары болгаш Тува-24 телеканалы.

ТИИЛЕЛГЕНИҢ ЧИИГЕЛДЕЗИ акцияны чарлап тур.

* Хуу чарлалдарга чиигелде — 50 %

* Юридиктиг черлерниң рекламазынга чиигелде — 30%

Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 100 (Парлалга бажыңы).
Акция 2019 чылдың май 30-ге чедир уламчылаар.

Телефоннар: 3-39-45, 2-18-10, 89069978011

Электроннуг почта: reklamashyn@mail.ru; tuvpr@tuv.ru

солуннун сайтызы: //shyn.ru

электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

«ШЫН»

ТУРГУЗУКЧУЗУ:
Тыва Республиканың
Информатизация болгаш
харылзаа яамызы.

Редактор К.К. Монгуш.

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүн
адреси: 667000. Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Редактор — 2-01-35.
Редакторнун оралакчызы М.О. Ондар — 2-17-91.
Секретарь (А.К. Куулар) — 2-30-69; тел/факс (394-22) 2-30-69.
Реклама, чарлал килдизи (С.С. Кужугет) — 2-18-10.
РЕДАКЦИЯНЫҢ КИЛДИСТЕРИ:
Ниитилел-политиктиг болгаш социал айтырыглар (редактору Ш.М. Суван, корр. А.Ч. Чамзырын).
Экономика, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый (редактору А.Д.Б. Түлүш, корр. Ш.Н. Ховалы).
Культура, чогаал, медээлер база спорт (редактору А.Н. Соян, корр. В.А. Аймаа).
Очулга (А.К. Ооржак, Р.Д. Демчик, А.А. Лагбы).
Солун чыскаакчылары С.Н. Монгуш, А.К. Ооржак.
Корректорлар В.О. Куулар, Ч.Н. Мачык.

Государственное автономное учреждение
Республики Тыва "Издательский дом
"Тыва-медиагрупп".

Харылзаа, информация технология-
лары болгаш массалыг коммуникация-
лар адырынга хайгаарал талазы-биле
Федералдыг албанның Тыва Республика
талазы-биле эргелели «Шын» солунну
2012 чылдың декабрь 3-те бүртүккөн.
Херечилелдин дугавы — ПИ № ТУ17-
00068.

Солунну «Тываполиграф» КХН-ге парлаан.
(Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко, 1).
Солунда парлаттыг материалдарның авторлары
бодалдар редакцияның туружу-биле дүүшпес болур.
Айыттыг саннары болгаш өскө-даа фотолар
дыңнадылары дээр авторлар боттары харылзаар.
Чагыдылга индекс: хуу кижилерге — П8855,
организацияларга — П8860
Солун неделяда үш катап үнер.
Хемчээли 3 парлаар ама.
Номерни парлаггаже дужаагы: график эзулаар — 10.00
херек кырында — 19.30. Солун келбейн баргача 2-09.30
телефонне долгаар.